

**Erőszakos bűncselekmények és lopás Debrecenben 1701 és
1705 között**

TRB 480

1 Bevezetés

Dolgozatomban a Debrecenben 1701 és 1705 között elkövetett erőszakos bűncselekményekről, valamint lopásokról, tolvajokkal való társalkodásról, illetve azok szankcionálásáról igyekszem átfogó képet nyújtani. Azért választottam ezt a néhány évet, mert kíváncsi voltam, hogy ez a viharos időszak hozott-e változást a közbiztonság, a bűncselekmények gyakorisága terén. Azt azonban előre kell bocsátanom, hogy sajnos az 1705-ös évből nem maradt fenn túl sok a témához kapcsolódó forrás, mert ekkor főként a hadmozdulatokról, s a Debrecenben uralkodó káoszról és pusztításokról írtak a jegyzőkönyvben.

A bűncselekmények és büntetések témakörével már többen is foglalkoztak, például M. Antalóczy Ildikó és Hajdu Lajos. Munkáik nagy segítséget nyújtottak a kutatáshoz és a téma megértéséhez, azonban a dolgozatomat elsősorban a forrásokra támaszkodva, s ezekre alapozva építem fel. A legfontosabb források, amelyeket felhasználok, a város magisztrátusi jegyzőkönyvei, melyek bővelkednek peres anyagokban, így büntető perekben is.¹ Az általam vizsgált forrásanyag igen hosszú, ezért egy Excel táblázatot készítettem a könnyebb kezelhetőség érdekében. Külön oszlopban rögzítettem az ügyek szereplőit – feltüntetve, hogy milyen szerepet játszottak a per során –, a dátumát, a fajtáját, az ítéletet, valamint azt is, hogy a jegyzőkönyv melyik oldalán találhatóak. Ez sokat segített a források elemzésekor.

Forrásként használok még a város büntető-törvényszéki jegyzőkönyveit, melyekbe a tanúvallomásokat rögzítették.² Sajnos ezeket nem találjuk meg minden perrel kapcsolatban, emellett sok behívott tanú nem tudott hasznos információval szolgálni, olykor semmit sem láttak, ráadásul a kutatást tovább nehezíti, hogy a jegyzőkönyv nem minden esetben követi az időrendet.

Átnéztem a város 1696. és 1698. évi összeírását is.³ Az 1696-os főként a házak állapotát, értékét veszi számba, az 1698-as pedig emellett tartalmazza egyes személyek foglalkozását is. Ez utóbbi azonban csupán a Péterfia utcáról maradt fent. A célom az volt, hogy megismerjem az elkövetők társadalmi hátterét, azonban ezek a források nem teljeseek, s emiatt a legtöbb elkövető vagy nem szerepel bennük, vagy nem lehet egyértelműen beazonosítani. Azért sem lehet megtalálni az összes keresett személyt, mert ezek az összeírások elsősorban az

¹ HBML IV. A. 1011./a. 25. k.

² HBML IV. A. 1018./e. 2. k.

³ HBML IV. A. 1011./t. 1. k.

ingatlantulajdonosokat írják össze. Több helyen azt is rögzítették, ha valaki egy másik ember házában lakott, de nem mindig név szerint. Egy Simon Albert nevű favágó például Vasadi Miklós, kapus házában lakott.⁴ Egy Mezei Gergely nevű férfit pedig „*vőstül*” jegyezték fel.⁵ Illetve azzal is találkoztam, hogy nem tudták vagy nem akarták feljegyezni az illető tulajdonos nevét, például csupán annyit rögzítettek, hogy „*csőrege főző asszony*”.⁶

A források feldolgozása során szembesültem néhány egyéb nehézséggel is. Többek között a több helyen is előforduló latin kifejezésekkel, rövidítésekkel, az elhúzódo perekkel, a sok azonos személynévvel, melyeket volt, hogy el is írtak, azonban mindezek ellenére remélem, hogy sikerül hiteles képet nyújtanom a témáról.

A munkámban sokat idézek a jegyzőkönyvekből. Ezeknél az idézeteknél a szövegeket igyekeztem archaikus formában megtartani, de néhány esetben – pl. az ékezetek, igekötők, kis- és nagybetűk használatakor, valamint a külön- és egybeírásnál – a mai helyesírás szabályait alkalmaztam az átírásnál. Ezeket a jegyzőkönyvekből származó idézeteket dőlt betűkkel jelöltem, megkülönböztetve őket az egyéb idézetektől.

Az erőszakos bűncselekmények kategóriája sok mindent magában foglal, én az emberölést, a testi sértést és a rendbontást soroltam ide, s van egy bejegyzés, amely nemi erőszakot említ. Főként arra igyekszem megadni a választ, hogy melyek voltak a leggyakoribbak ezek közül, milyenek voltak a körülmények, kik voltak az áldozatok, illetve, hogy milyen büntetés várt az elkövetőkre. A lopással kapcsolatos bűncselekmények vizsgálatakor pedig a körülményeket, a tolvaj és az áldozat közti esetleges kapcsolatot, az eltulajdonított értékeket, valamint a büntetéseket vizsgáltam meg alaposabban. Mindezek előtt azonban a dolgozat első részében fontosnak tartok egy rövid összefoglalást adni a város bíraskodásáról, hiszen ez szervesen hozzátartozik a dolgozat témájához.

2 Debrecen bíraskodása

2.1 Az önálló bíraskodás kialakulása

Debrecen már viszonylag korán maga bíraskodott a lakosai felett. Ezt a kiváltságot még I. Lajostól nyerte el egy 1361. június 14-én kiadott kiváltságlevélben.⁷ Ebben a király biztosította, „hogy az időnek megfelelően maguk közül választandó bíróval és esküdtekkkel

⁴ HBML IV. A. 1011./t. 1. k. 44. 1698. febr. 2.

⁵ Uo. 49. 1698. febr. 2.

⁶ Uo. 39. 1698. febr. 2.

⁷ Első változata már április 15-én ki lett állítva, de akkor még egyszerű pátens formában. Debrecen egyik földesurának kérésére erősítette meg az uralkodó privilégiummal. L. Solymosi L., 9-10.

együtt az ország többi városainak (civitas) régtől fennálló szabadsága szerint bármely lakostársukat (consocios) mindenféle perükben teljes joguk legyen megítélni”. Egyébként a bíróból és az esküdtekből álló önkormányzat már korábban is létezett.⁸ Valamint az is biztosítva volt, hogy „ha valakinek az említett Debrecen városában, vagy hozzája tartozó területen annak polgárai ellen valami pere vagy követelése lenne, azt a törvény előírása szerinti módon, Debrecenben keresse”.⁹

Szintén fontos dokumentum az enyingi Török János által 1552-ben kiadott oklevél, amely Balogh István szerint az „1693-ig fennállott igazságszolgáltatási szervezet alapokmányának” tekinthető. Az 1569-ben János Zsigmond által kiadott oklevél pedig a „XVI. század folyamán működő magisztrátus jogkörének alapja lett”. A Török János-féle oklevél bevezető részéből kiderül, hogy Debrecennek már korábban is megvolt az igazgatási és bírói szervezete (bírója, esküdtei, szenátus). Ebben leírták, hogy aznap, amikor Török kiadta az oklevelet, a város bírái, esküdtei az egész tanáccsal együtt egy regesztában bemutatták neki azokat a határozatokat, amiket Szent György napján (április 24.) hoztak annak érdekében, hogy minél hatékonyabban és megfelelőbben irányítsák a várost. Itt szabályozták az esküdt- és bíróválasztást, valamint a szenátus létszámát és tagjainak megválasztását. Az oklevél értelmében a városnak jogában állt minden évben esküdt bírakat választani a Felső- és az Alsójárásból. Szent György napján a szenátus feladata volt megválasztani az új bírót. A szenátust alkotó hatvanhat férfit pedig a bíró és az esküdtek választották meg újév napján, még a Szent György napi tisztújítás előtt. Rögzítették azt is, hogy a perek tárgyalásánál csak a bíróság tagjai, a felperes és az alperes lehet jelen. A kisebb jelentőségű pereknél elegendő volt a főbíró, valamint két-három esküdt jelenléte, nem kellett az összes esküdt bírának megjelenni. Fontos az is, hogy ettől kezdve mindenki köteles volt megjelenni a bírói idézésre, valamint a bíróság joga volt kitűzni a tárgyalás, a perbehívott feleletadása és a viszontválasz napját. A 1569-es oklevél pedig megszüntette „az uradalom és a mezőváros gazdasági jellegű kapcsolatát”, és az uradalmi tisztek előtti pereskedést, valamint a hozzájuk való fellebbezést is.¹⁰

2.2 1693 utáni változások

Változás történt a város életében 1693-ban. Április 11-én végre szabad királyi városi kiváltságlevelet kapott I. Lipóttól. Ennek elérése érdekében Debrecen követeket küldött

⁸ Uo., 16.

⁹ Balogh, 2002-2003. 7–8.

¹⁰ Uo., 10–13. Vö. Szendiné, 2005. 51.

Bécsbe, ahol a Caraffa-járás miatti megpróbáltatásokra, anyagi áldozatokra hivatkozva kérték a jogállást, valamint fizettek 20 ezer rajnai forintot is az udvari kamarának.¹¹ A szabad jogállást az uralkodó még a kiváltságlevél törvénybe iktatása előtt elismerte, ezért Komoróczy György szerint Debrecen szabad királyi városi rangra emelése az ország felszabadulásának időpontjával esett egybe. Mivel ekkoriban még nem léteztek olyan központosított kormányhivatalok, melyek kiterjedtek volna az állami élet minden részletére, ezért az önkormányzati joggal rendelkező városoknak viszonylag nagy volt a belső szabadsága. Az állam ugyan meghatározta az adózást és a katonaállítást, azonban a városok további életébe már kevésbé avatkozott bele. A szabad királyi városi rang elnyerésével Debrecen fölött megszűnt a megyei nemesség feudális hatalma. Megváltozott a képviseleti rendszer is, már nem járásek, hanem utcák (szakaszok) szerint történt a választás. Megalakult egy új szervezet is, a választott hites közönség (electa iurata communitas). Ettől fogva az esküdtbíró elnevezést ennek a nagytanácsnak a tagjaira használták, a szenátus tagjait pedig most már „következetesen és jogszerűen szenátoroknak nevezték”.¹²

Debrecenben – a többi feudális kori városhoz hasonlóan – nem alakult ki önálló bírósági szervezet, helyett a szenátus, a kistanács kezében volt a bíraskodás joga, melyet az említett képviselő nagytanács választott. Ez a kistanács a főbíróval együtt összesen 13 tagú volt, s amellet, hogy a hatáskörébe tartozott az igazságszolgáltatás, még számos egyéb feladatot is ellátott. Ilyen volt például a közigazgatás irányítása, a várospolitikai intézése, a vagyonkezelés, a vásári bíraskodás, kereskedelmi szabályzatok kiadása, a tisztviselők választása, stb. Az általam vizsgált forrásban is több olyan rendelkezés olvasható, amely szabályozza a város, a városlakók életét. Egy 1703. február 18-i magisztrátusi jegyzőkönyvi bejegyzésben például a sok sár miatti intézkedésekről olvashatunk. „*A város a' sár miatt sok helyeken elmerülven hidak csinálására a' piskolti erdőn 1000 szál fát, melyet most bajos volna elhozatni az út rossz volta miatt, hanem a' fűre halad, a' melly deszkákat penig a' Guton hasogattattunk, azokért minden ember szekerét indifferenter el kell vetni.*”¹³ Szintén 1703-ban hozták azt a döntést, hogy „*külföldi sovány kalács béhozása, s árulása interdicáltatik, mivel az itt valóknak, a' kik affélét árulnak, káros.*”¹⁴ De még számos hasonló példát találunk a jegyzőkönyv olvasása közben.

¹¹ Papp K., 304.

¹² Komoróczy, 1981. 216-217.

¹³ HBML IV. A. 1011./a. 25. k. 526. 1703. febr. 18.

¹⁴ Uo., 522. 1703. febr. 10.

A tanácsi törvényszéket a „sedria” (sedes iudiciaria) kifejezés takarta, amely korábban a testület tanácskozási fórumát jelentette. Tagjai a szenátorok közül kerültek ki, de ekkoriban még nem voltak állandó beosztott emberek, csupán néhány ügy elintézésének erejéig bíztak meg szenátorokat. A bírói szék, mint állandó szervezet majd csak később jött létre. A sedria üléseit a főbíró, esetleg az első szenátor vezette, egy beosztott jegyző pedig az írásbeli munkák ellátásáért felelt. A 17. század végén a kevésbé jelentős polgári vagy büntetőügyek tárgyalására szolgált a „sedes minor”, a Debrecen egészét érintő anyagi visszaéléseket pedig rendkívüli törvényszéken tárgyalták. Ez utóbbin az egész tanács jelen volt.¹⁵

Annak érdekében, hogy a város vezetése biztosítani tudja a közigazgatás rendszeres menetét, állandósítani kellett a törvénykezési napokat. Ezt meg is tették 1701. január 15-én. „A' törvényszékek hétfőn, csütörtökön, szombaton celebráltatnak.”¹⁶

2.3 A büntetőperek szereplői, menete

A büntető ügyekben az eljárást a kamarai adminisztráció 1702. évi Criminal Instructiója alapján kellett lefolytatni. Ez kimondta, hogy a hatóságnak először meg kell bizonyosodnia a bűncselekmény elkövetéséről, s le kell tartóztatnia a feltételezett tettest, akit ezután – előre megfogalmazott kérdőpontok alapján – ki kell hallgatnia. Ekkor még erőszak alkalmazása nélkül, ha szükséges, a tanúkkal, bűntársakkal való szembesítéssel. Ha nem születik beismerő vallomás, akkor tortúrát kell elrendelnie, s az újabb vallomástétel után ítéletet hoznia a Praxis Criminalis alapján. Fontos jellemzője volt az eljárásnak a nyomozás, a vizsgálat, a bizonyítékgyűjtés. A 18. században ugyanis előtérbe került a nyomozóelvű (inkvizitórius) eljárási rendszer a korábbi vádelvűvel (akkuzatórius) szemben. Maga a büntetőeljárás több részből állt. Az első rész volt az előkészítő szakasz, ezt követte a nyomozási és vizsgálati szakasz, majd a törvényszéki szakasz, s végül a jogorvoslat és a végrehajtás következett.¹⁷ Ez a felépítés nagyjából megegyezett a korábbi – 17. század eleji – gyakorlattal.¹⁸ Sokszor igencsak elhúzódtak ezek a perek. Mivel az elévülést nem ismerte a korabeli joggyakorlat, az is többször előfordult, hogy egy-egy elkövető csak hónapokkal, esetleg évekkel a

¹⁵ Komoróczy, 1981. 219-220., M. Antalóczy, 2001. 54-55., M. Antalóczy, 1998. 5., Kállay I., 67-71., Stipta I., 72-73.

¹⁶ Komoróczy, 1981. 223. HBML IV. A. 1011./a. 25. k. 27. 1701. jan. 15.

¹⁷ M. Antalóczy, 2001. 64-67.

¹⁸ Szendiné, 2005. 57.

bűncselekmény elkövetése után került a vádlottak padjára.¹⁹ Találkoztam olyan esettel, amikor az ügy csak négy évvel a történetek után került tárgyalásra.²⁰

A pereknek két főszereplője volt. A felperes (actor) és az alperes (incattus). A felperes a büntetőügyek nagy részében a magistratus fiskalisa volt, melyet ki is emeltek a „*causa fiscalis*” (gyakran „*causa fisci*”²¹) megjelöléssel.²² A városlakók általában saját magukat képviselték, de volt másra is lehetőség. A felperes helyett vihetett az ügyet a plenipotentiarus (felhatalmazott) is. Ezzel gyakran találkozhatunk a jegyzőkönyvekben.²³ De az alperes is megbízhatott valakit az ügyének képviselőjére. Ezt a szerepet két személy tölthette be. A prókátor (procurator), vagyis az ügyvéd, illetve a prolocutor. Az általam vizsgált néhány évben három ügyvéd nevét jegyezték fel leggyakrabban a perek során a magisztrátusi jegyzőkönyvbe. Albisi Ferencét, Szenttamási Istvánét, illetve Eszenyi Jánosét. Az ő nevüket gyakran rövidítették, hiszen így is tudták, hogy kiről van szó.²⁴ A prolocutor, szószóló, azt a szerepet látta el, hogy pótolja a peres fél előadói képességét a bíróság előtt, ha az például néma vagy beszédhibás volt. Találkozhatunk kezessel is. Az ő feladata volt, hogy kezességet vállaljon valamelyik fél perbeli működéséért, vagyis azért, hogy a gyanúsított megjelenjen a kívánt napon a bíróság előtt, illetve, ha ez nem történt meg, akkor kifizesse helyette a bírságot.²⁵

A bűnvádi eljárás kezdetének az a pillanat volt tekinthető, amikor a hatóság tudomást szerzett a bűncselekményről. Ez többféle módon is megtörténhetett. M. Antalóczy Ildikó szerint a leggyakrabban hír, panasz vagy feljelentés útján, de olyan eset is akadt, ahol az elkövető adta fel saját magát. Ez enyhítő körülménynek számított.²⁶ Ilyen esettel én is találkoztam a források vizsgálata közben. Dombrádi Erzsébet „*magát paráznságban egyelítette*”, de „*minthogy szabad akarattya szerint jött elő*”, viszonylag enyhe büntetést kapott, azt, hogy „*vesszőt vitessen ki az hóhér velle*”.²⁷

Ez után a második szakaszban került sor a nyomozásra, vizsgálatra. Ide tartozott például a gyanúsítottak és a tanúk kihallgatása, vallomásuk jegyzőkönyvbe vétele, a szembesítés, a

¹⁹ M. Antalóczy, 1996. 77.

²⁰ HBML IV. A. 1011./a. 25. k. 653-654. 1703. aug. 23.

²¹ L. pl. Uo., 27. 1701. jan. 15., 30. 1701. jan. 17., 31. 1701. jan. 20.

²² Komoróczy, 1981. 220., M. Antalóczy, 1996. 76., pl. HBML IV. A. 1011./a. 25. k. 400. 1702. júl. 10., 418. 1702. aug. 28.

²³ L. pl. HBML IV. A. 1011./a. 25. k., 196. 1701. szept. 1., 228. 1701. okt. 31., 289. 1702. jan. 14.

²⁴ L. pl. Uo., 728. 1703. febr. 18., 731. 1703. febr. 21., 538. 1703. márc. 3.

²⁵ Szendiné, 2005. 55-56.

²⁶ M. Antalóczy, 2001. 67.

²⁷ HBML IV. A. 1011./a. 25. k. 104. 1701. ápr. 14.

helyszíni szemle, esetleg különböző szakértői (pl. borbély, bába) vélemények beszerzése. Szakértők, nevezetesen borbélyok véleményét kérte ki a bíróság egy gyilkossági ügyben 1703-ban is. Szénási Palkó és Bujdosó Mihály vertek meg egy Bakóczy Gergely nevű férfit, aki később belehalt sérüléseibe. A borbélyok megállapították, hogy a férfi halálát valóban a korábbi ütlegelés okozta, így elítélték a két tettest.²⁸

Ha mindezzel végeztek, akkor megtörtént az esetleírás és a vádirat vagy vádlevél (actio) megírása. Ezek ismertetése, illetve lejegyzése a perfelvétel után történt meg a bíróság előtti szakasz során.²⁹

A következő – bíróság előtti – szakasz tehát a perfelvétellel (levata) indult, majd az esetleírás, vádirat felolvasása következett. A kisebb ügyekben ezek hiányoztak, s csupán szóban ismertették a vádat, s a vádlott is ugyanígy védekezett, illetve ha voltak, akkor a tanúk is szóban adták elő a vallomásukat. Amikor az ügyész előadta a vádat, akkor általában a kiszabható legsúlyosabb büntetést javasolta, de ezt sok esetben figyelmen kívül hagyta a bíróság.³⁰ Így történt például Szénási Palkó ügyében is, akit istenkáromlással vádoltak, s az ügyész indítványozta, hogy mivel korábban is tett már hasonlót, ezért „*hóhér kezében adattattván kövel veretessék agyon*”, ez azonban nem történt meg.³¹ Beismerő vallomás esetén a bíróság azonnal meghozta ítéletét, a jegyző pedig röviden összefoglalta a jegyzőkönyvben a tárgyalás menetét. Ha viszont a vádlott nem ismerte el a bűnösségét, s nem állt rendelkezésre elegendő bizonyíték, akkor elhúzódott a per. Ilyenkor a bíróság elrendelte a további bizonyítást. Az általam vizsgált esetek nagy részénél ez történt. Több helyen olvashatjuk a következőket: „*probet A: (actor) actionem*”, illetve „*probet A: allegata*”, vagyis, hogy bizonyítson a felperes. Például 1701. december 5-én egymás után három ilyen eset is volt. Először Bujdosó Mihály tagadta, hogy „*hamis lelkiével, ördög attával, teremttével szitkozódott, káromkodott*” volna, így elrendelték a további bizonyítást. Majd ugyanez történt Tolvaj István esetében is, aki ellen az volt a vád, hogy „*tízházgazdákra reá támadott, őket verte, szitta, másként is káromkodó szitkokkal káromkodott, a váras kapitányit is, az uczát is mocskolta, szidalmazta*”. Őket követte Kis Ferenc, aki szintén káromkodását, és az utcatisztekre való reá támadást tagadta.³²

²⁸ Uo., 660-664. 1703. szept. 24.

²⁹ M. Antalóczy, 2001. 73.

³⁰ M. Antalóczy, 1996. 78.

³¹ HBML IV. A. 1011./a. 25. k. 379-380. 1702. jún. 19.

³² Uo., 247. 1701. dec. 5.

Ha a vádlott még a helytálló bizonyítékok és tanúvallomások ellenére is tagadott, esetleg csak részben ismerte el a bűnösségét, akkor a bíróság elrendelte a tortúrát. Erre is volt példa az általam vizsgált években. Tót Nagy István esetében azt vallották a tanúk, hogy éjszakának idején *„mindenfelől bezáratott ajtók között találtatott, maga megvallotta, hogy a' lakatot az ajtórul levette, s kéredczett bé, hadd vesse fel, ha levette még azt nem tudgya senki.”* Ennél is lényegesebb volt azonban, hogy a tanúk azt is vallották, hogy *„ennek előtte is, két ízben is találtatott éttzaka ott lappangva, a' czédulás ház alatt lévő pincze gátorban, s hogy feles apró pénzeket váltogatott akkor tájban, midőn az házfelverés esett, azért ezen circumstantiakra hóhér által torturáltassék”.*³³ A már említett Szénási Palkó és Bujdosó Mihály csak részben ismerték el bűnösségüket, ezért rendeltek el számukra kínvallatást. Csak azt vallották be, hogy az áldozat házánál ütötték, akkor is csupán önvédelemből. A bíróság szerint azonban a csapszéken és az utcákon is bántalmazták. Elrendelték tehát a kínzást, *„mellyből cselekedetek világosságra jő”.*³⁴

A tortúrára sokszor már a vádiratban történt javaslat. Egy Dévai Mihály nevű férfit azzal vádolták, hogy *„mind Isten, mind a' természet törvénye ellen, gonosz vétekben, férfiakkal való fertelmes paráznaságban élt”*, s a vádiratban javasolták, hogy *„fertelmes életiért mind az Isten, s mind ország törvénye szerint mások rettentő példájára égettessék meg, mellyet ha tagadna az I: (incattus), kész az A: (actor) doceálni, ha elégségesképpen nem doceálhatna, tortúrával is examináltassék”.*³⁵ A tortúrát a hóhér végezte egy külön erre a célra rendszeresített helyiségben. Több fokozata volt. Az első az ijesztgetés, elrémisztés, vagyis a *territio* volt. Ilyenkor a hóhér bemutatta a rendelkezésre álló kínzóeszközöket, nekikészülődött, a vádlottat levetkőztették. Sok esetben már ez is elég volt arra, hogy az illető megtörjön. Ez után következett a valódi kínzás. A debreceniek által alkalmazott tortúrának összesen hat fokozata volt, melyet 1656-ban állapítottak meg a III. Ferdinánd által szentesített büntetőtörvénykönyvben, a *Praxis Criminalis*ban. A városban csupán a legsúlyosabb bűncselekményeknél alkalmazták az összes fokozatot, a legtöbb esetben még a második fokozatig sem jutottak el.³⁶ Nem sokkal később, a 18. század második felében a törvény már nem engedélyezi mindezt. A megyéket és a szabad királyi városokat utasították, hogy ne alkalmazzanak sem „egzotikus” büntetéseket, sem kínzást.³⁷

³³ Uo., 216-217. 1701. szept. 26.

³⁴ Uo., 660-664. 1703. szept. 24.

³⁵ Uo., 418-419. 1702. aug. 28.

³⁶ M. Antalóczy, 2001. 79-83.

³⁷ Hajdu L., 15.

A büntetőeljárás következő szakasza a végső, érdemi ítélet meghozatala volt. A zárt tanácskozáson a sedria tagjai, a bírák rendelkeztek szavazati joggal, de jelen volt az ügyész, valamint a jegyző is. Ez a jegyző rendszerint nem a főjegyző volt, 1695-ben ugyanis létrehoztak egy másodjegyzői tisztséget a bírósági feladatkör írásbeli teendőinek ellátására. Ha a vádlott tagadással kiállta a kínzásos vallatást, vagy ha nem találták bizonyítottnak a bűnösségét, akkor felmentő ítélet született. Ez történt Bogáti Takács János esetében is, akinek „nem doceáltathatott boszorkánsága”, ezért felmentették.³⁸ Előfordult, hogy volt ugyan gyanújel, esetleg tanú is, de nem elegendő vagy megfelelő, ezért feltételesen felmentő ítéletet kapott, amíg be nem bizonyosodott a bűnössége.³⁹

3 Erőszakos bűncselekmények

3.1 Emberölés

Az erőszakos bűncselekményeknek igen széles skáláját megtaláljuk a korabeli Debrecenben, a rendzavarástól egészen a gyilkosságig. A legsúlyosabb bűncselekmény kétségkívül az emberölés, ezért ezt vizsgálom elsőként. Itt meg kell különböztetnünk a szándékos, a hirtelen felindulásból és a véletlenül elkövetett emberölést. A korban ezeket nem mindig választották el élesen egymástól. Korábban Mátyás megtette, 1486. évi törvénye szerint halálbüntetés járt a szándékos emberölésért, vagyis a gyilkosságért, azonban a másik két esetet nem gyilkosságnak, hanem emberölésnek minősítette, így ezeknél lehetővé vált a fejbáltság fizetése is. 1563-ban azonban visszalépés történt. Ebben az évben ugyanis született egy olyan törvénycikk, amely szándékos emberölésnek minősítette ez utóbbiakat is. Igaz, meghagyta a kiegyezés lehetőségét a felek között. A debreceniek meghatározónak tartották a Praxis Criminalist a törvénykezésben, azonban ez sem határozta meg egyértelműen, hogy mi tartozik a gyilkosság, a szándékos, a gondatlanságból, illetve a véletlenül elkövetett emberölés kategóriájába. Ezek éles elhatárolása még a 18. század végéig sem történt meg.⁴⁰

A vizsgált időszakban 10 embert vádoltak gyilkossággal, mindannyian férfiak voltak. Ez a szám a többi bűncselekményhez képest igen csekélynek számít. M. Antalóczy Ildikó is arra a megállapításra jutott, hogy az emberölés „a ritka bűncselekmények közé számít” a városban.⁴¹

³⁸ HBML IV. A. 1011./a. 25. k. 46. 1701. jan. 29.

³⁹ M. Antalóczy, 2001. 86., Komoróczy, 1981. 220.

⁴⁰ M. Antalóczy, 2000. 119-120.

⁴¹ Uo., 119.

Nincs mindenhol feltüntetve a gyilkosság időpontja, sokszor csak a tárgyalás idejét ismerjük. 1702-ben két férfiről állították, hogy embert öltek, de az nem derül ki a bejegyzésből, hogy mikor. A következő eset már egyértelműen 1703-ban történt, és 1704-ben is volt négy gyilkosság. Valamint szintén ebben az évben tárgyaltak még egyet, ám erről sem derül ki, hogy mikor követték el.

Nyolc különböző ügyről van szó, két esetben ketten okozták az áldozat halálát. Két vádlottnál csak megemlítették több bűncselekmény mellett, hogy embert is ölt. Mivel azonban ezeknél semmiféle körülményt nem rögzítettek, s ítélet sem született, ezekkel az ügyekkel nem foglalkozok részletesebben.⁴² A maradék hat ügyben nyolc vádlott szerepelt. Egyikük esetében nem hoztak ítéletet 1705-ig, a többi hétnél bebizonyosodott a bűnösség. Bár az egyik haláleset kapcsán nem találtak bizonyítékot szándékos emberölésre, ennek megfelelően az illető büntetése is enyhébb volt. Ez a férfi Varga György volt, s a vád szerint „*keresztyén felebarátyját felemelt kézzel puskával megölte*”. Nem tagadta, hogy lőtt, de azt állította, hogy részeg volt, s nem szándékosan tette, amit tett. Szándékosságnak nem is találták biztos nyomát, ezért őt nem halálra, hanem arra ítélték, hogy egy évre zárják tömlöcbe, s minden hónap nyolcadik napján verje meg a hóhér, szabadulása után pedig csapják ki a városból.⁴³

Hasonló büntetést szabtak ki Bujdosó Mihályra is. Nála sem bizonyosodott be egyértelműen, hogy ő okozta az elhunyt halálát, de kétségtől bűntárs volt. Szénási Palkóval együtt azzal vádolták, hogy a Csapó utcai csapszéken rátámadt egy fazekasmesterre, s mind a csapszéken, mind az utcán, sőt még a saját házában is igen erősen verte őt. Majd „*Szénási Palkó főben ütötte nálla lévő puskával, hogy mindgyárt egy veremben dült, onnan felvándorogván ismét uccárul-uccára hurczolták, verték, döfölték, melly miatt vasárnap reggelre meg is holt*”. A vád szerint azért támadtak rá a fazekasmesterre, mert az a védelmére kelt valakinek, akibe belekötött a két férfi a csapszéken. Az ügyész kínvallatást javasolt, emellett azt is, hogy „*mások rettentő példájára, mint gyilkosoknak fejek vétetessék*”. Szénásiék azzal védekeztek, hogy önvédelemből cselekedtek. Elmondásuk szerint a férfi a csapszéken megígérte, hogy elvezeti őket egy általuk keresett személyhez, ám e helyett saját házához vitte őket, ahol fejszét ragadott, és rájuk támadt. Szénási ekkor védekezésükkel visszatámadt, Bujdosó pedig szerintük ártatlan. A tortúra során azonban megtörtek, és bevallották, hogy már a csapszéken, és az utcákon is verték áldozatukat. Az ügy vizsgálata során még borbélyok szakvéleményét is kikérte a bíróság. E szerint is a verés, s legfőképpen a puskával való ütés okozta a halált.

⁴² HBML IV. A. 1011./a. 25. k. 359. 1702. máj. 15.; 380-381. 1702. júl. 19.

⁴³ Uo., 792. 1704. jún. 5., 830. 1704. szept. 8.

Emellett tovább rontott a vádlottak helyzetén, hogy mindketten keveredtek már bajba korábban. Végül megszületett az ítélet. *„Szénási Palkó, mint nyilvánvaló gyilkos meglövöldöztessék, Bujdosó Mihály pedig mint complex társ, noha az halált hasonlóképpen megérdemlené, mindazáltal még az egyszer meggratiáztatik; oly conditióval, hogy esztendeig lánczon tartassék a' tömlőczben, és minden pénteken száz csapással megverettessék, s kiálcsa meg, hogy méltó volt volna a halálra mind ez, mind több gonoszságáért, ha gratia nem járult volna hozzája.”* Érdekes, hogy Szénásit nem lefejezésre vagy akasztásra, hanem golyó általi halálra ítélték.⁴⁴ Az öt év alatt nem találkoztam hasonlóval.

Szintén puska volt a gyilkos fegyver Oláh János és Bangó János esetében. Ők a tetétleni földön támadtak rá egy Tót István nevű férfira, akit levertek a lováról, s puskával betörték a fejét, ezen kívül *„azon puskát belé is csapontották”*, ráadásul a szerencsétlen férfit még a lóva is megtaposta. A vádlottak tagadták, hogy ők okozták az áldozat halálát, ám a borbélyok bizonyították azt a sebek állapotából. Végül mindkettejük ítélete akasztófa lett. Helyzetüket súlyosbította, hogy rablógyilkosságról volt szó, hiszen a szerencsétlen áldozatnak a *„lovát el is vitték”*.⁴⁵ Több tanút is kihallgattak az ügyel kapcsolatban, egyikük azt vallotta, hogy a Oláh János szájából hallotta, hogy nem teljesen maguktól cselekedtek, hanem volt egy felbujtójuk, egy férfi Szováton, aki azt mondta, hogy *„az Isten áldaná meg azokat a' katonákat, a' kik Tót Istvánt megkínoznák”*, s Oláh ez után ment társával megtámadni az áldozatot.⁴⁶ Nem tudjuk, hogy milyen kapcsolat volt közöttük, de ebből kiderül, hogy a vádlottak katonák voltak.

Csak a szerencsén múlt, hogy nem következett be még egy puskás gyilkosság. Egy Bagosi Szabó János nevű szőlőpásztor puskával rátámadt a kertgazdákra, amikor azok a kertet kerülték. Először rájuk lőtt, de *„hogya el nem sült, a' csüvét fogta, s főben akarta verni”* őket a fegyverrel.⁴⁷ Vagyis, ha a puska elsült volna, még egy gyilkossal többről beszélhetnénk. Érdekes, hogy bár a fentebb említett három esetben is puskával öltek, csupán egyszer lőttek vele, a másik két esetben az áldozatot ütötték a fegyverrel.

Karddal hajtotta végre tettét Gulácsi István, aki *„a' Várad ucza csapszéken egy Keresztszegi Mihály nevű ifjúra reátámadván hatalmasul, Isten s ország törvénye ellen vérit kiontotta, megölte”*.⁴⁸ Gulácsi is, mint előtte Szénásiék, önvédelemre hivatkozott. Azt állította, hogy az

⁴⁴ Uo., 660-664. 1703. szept. 24.

⁴⁵ Uo., 820-821. 1704. aug. 18., 822-824. 1704. aug. 25., 830. 1704. szept. 8.

⁴⁶ HBML IV. A. 1018./e. 2. k. 615-616. 1704. aug. 28.

⁴⁷ HBML IV. A. 1011./a. 25. k. 447. 1702. okt. 2.

⁴⁸ Uo., 849. 1704. nov. 20.

áldozat több társával együtt rátámadt, és ő csak védte magát. Azonban a vizsgálat bebizonyította a gyilkosságban való bűnösségét, és arra ítélték, hogy „*mint nyilvánvaló gyilkosnak hóhér által feje vétetessék*”.⁴⁹

Nem említettek fegyvert Orosz Mihály ügyének tárgyalásakor, akinek a korábbiakkal ellentétben gyorsan lezajlott a büntető pere. Mindössze egy bejegyzést találtam róla, ebben tömören leírták, hogy a tárgyalás előtt körülbelül két és fél héttel agyonvert egy jámbor embert az utcán. A deliberatumban kimondják, hogy mivel maga sem tagadja, hogy szándékosan gyilkolt, „*hallyon meg, hóhér fejét elütvén*”.⁵⁰

Nem hoztak ítéletet 1705 végéig Szösze András perében, aki fejszével ölt. A vád szerint részegen vészett össze egy Czece Gáspár nevű férfival, akit sokáig szidott, majd mérgeiben fogott egy fejszét, és először „*horpaszban úgy üti, mindgyárt elájul*”, majd ugyanazzal a fejszével „*fültövön úgy üti, mindgyárt szörnyű halált hal*”. Bűnösségét látszik alátámasztani az a tény, hogy amikor észrevette, mit tett, igyekezett elmenekülni. Elkérte feleségétől a pénzét, és futni kezdett, de a harmadik utcán elfogták. A bíróság előtt mindent tagadott, s sajnos nem találtam utalást a per további kimenetelére.⁵¹

A fentebb említett ügyek vizsgálata után levonható néhány következtetés. Kiderül például, hogy a büntetések igen szigorúak voltak. Azokat, akiknél bebizonyosodott a szándékos emberölés, halálra ítélték, a büntársakat és véletlenül ölöket azonban nem. Persze az ő büntetésük is rendkívül súlyos volt, hiszen egy éven keresztül tömlöcbe zárták őket, s rendszeresen megverte őket a hóhér. Arról nincs információ, hogy a két férfi túlélte-e az egy évet. Ismerünk későbbi évtizedekből olyan esetet, ahol a büntársra is halálbüntetés várt, de a vizsgált anyagban én nem talákoztam hasonlóval.⁵² A halálos ítéletek között volt egy „meglövdöztetés”, két akasztás, és ugyancsak két lefejezés. Ez utóbbi két büntetésfajtát bevett módszernek tekinthetjük, melyet az is igazol, hogy más bűncselekményeknél is előfordultak. Nagyobb értékű lopás miatt a vizsgált korszakban két férfit is felakasztottak, valamint parázñaság miatt két nőt fejesztésre ítélték.⁵³ Láthattuk, hogy a nem egyértelmű ügyekben kikérték a borbélyok szakvéleményét, akik a sebek állapotából megállapították a halál pontos okát. Ez nagyon fontos volt annak érdekében, hogy a vádlottat ne ártatlanul

⁴⁹ Uo., 849. 1704. nov. 20., 858-859. 1704. dec. 8.

⁵⁰ Uo., 832. 1704. szept. 11.

⁵¹ Uo., 853-854. 1704. nov. 29.

⁵² M. Antalóczy, 2000. 125-126.

⁵³ Akasztásra I. HBML IV. A. 1011./a. 25. k., 231-232. 1701. nov. 14., 221. 1701. okt. 3.; Fejesztésre I. uo., 168-169. 1701. júl. 4., 758. 1704. ápr. 7., 763. 1704. ápr. 14.

ítélik el. Kínvallatásra is került sor, s az egyik bejegyzésben ennek módjáról is írnak. A vádlottakat tüzes fogóval kínozták.⁵⁴ A szakvélemények kikérésével ellentétben ez inkább tűnik barbár eljárásnak, mint modern nyomozati eszköznek, de a korban bevett szokás volt.

A gyilkos fegyverekkel kapcsolatban láthattuk, hogy a vizsgált időszakban a puska volt a leggyakoribb, de találkoztunk karddal, fejszével, s olyan esettel is, amikor valaki nagy valószínűséggel, pusztá kézzel verte agyon áldozatát. Ami a helyszíneket illeti, szintén változatos a kép. Egy esetben az áldozat házában történt a gyilkosság, bár a dulakodás már a csapszéken kezdetét vette, majd folytatódott az utcán, egészen az áldozat házáig, ahol végül bekövetkezett a halált okozó súlyos fejsérülés. Oláh János és Bangó János a tetétleni földön csapott le áldozatára, Gulácsi István a Várad utcai csapszéken, Orosz Mihály az utcán, Szöszke András pedig a saját házában. Varga Györgynél nem említenek helyszínt, de a tanúvallomásokból az állapítható meg, hogy minden bizonnyal az áldozat házában történt a baleset.⁵⁵ Tehát két esetben történt a haláleset az áldozat házában – egyszer a ház előtt, egyszer a házban –, egy esetben a gyilkos házában, a csapszéken, az utcán, s egyszer a tetétleni földön.

Az indíték nem derül ki minden esetben, de olykor találunk rá utalást. Véletlen baleset esetén, mint például Varga Györgynél nyilván nem kell keresnünk, hiszen nem volt jelen szándékosság. Természetesen ettől még komoly ügyel volt dolguk a korabeli esküdteknek, tekintve, hogy meghalt egy ember, és ez elkerülhető lett volna. A halált minden bizonnyal Varga gondatlansága okozta, aki ittasan használta fegyverét. A Szénási Palkó és Bujdosó Mihály elleni vádban egyértelműen szerepel az indíték. A csapszéken belekötöttek valakibe, akinek az áldozat a védelmére kelt, mely nagy valószínűséggel feldühítette a két férfit, s ez odáig vezetett, hogy rátámadtak az illetőre, végül egy szerencsétlen ütéssel a halálát okozták. Láttuk, hogy a vádlottak szerint önvédelem történt, a vizsgálatok azonban a vádban elhangzottakat igazolták. Első olvasásra Oláh és Bangó Jánosnál sem kell sokat gondolkodni az indítékon, hiszen rablógyilkosság történt. Ám a tanúvallomások vizsgálata után már nem ilyen egyértelmű a dolog. Kiderül ugyanis, hogy volt egy felbújtó, ám azt már nem tudjuk meg, hogy ajánlott-e valamit a gyilkosságért cserébe, valamint az sem derül ki, hogy milyen kapcsolat a titokzatos férfi és a két gyilkos katona között. Gulácsi István ügyével kapcsolatban is sok a bizonytalanság. Ő Szénásiékhoz hasonlóan önvédelemre hivatkozott, ám a nyomozás ezt nem támasztotta alá, sőt *„mint nyilván való gyilkost”* ítélték el. A tanúvallomások szerint *„a’ korcsomán az emberekhez vagdalt, nevezetessen a’ megholtat*

⁵⁴ Uo., 820-821. 1704. aug. 28.

⁵⁵ HBML IV. A. 1018./e. 2. k. 600-601. 1704. jún. 5.

kardgyával verte, vagdalta, szúrta”, azonban, hogy miért, az nem derül ki a bejegyzésekből.⁵⁶ Feljegyezték azonban az elhunyt nevét, így további vizsgálatokkal talán fel lehetne térképezni a kettejük között lévő kapcsolatot – feltéve, hogy volt ilyen –, mely választ adhat a megválaszolatlan kérdésekre. Ugyanez a helyzet Orosz Mihálynál is. Az ő perének leírásából sem derül ki, hogy miért támadt rá áldozatára az utcán. Ebben az ügyben azonban a további kutatásokat nehezíti, hogy nem jegyezték fel az áldozat nevét. Szöszke András gyilkossá válásában kétségtelenül az alkoholnak volt nagy szerepe. Részegen veszett össze áldozatával, hirtelen felindulásból ölt, melyet az is bizonyít, hogy amikor ráeszmélt, mit tett, kétségbe esett és elmenekült. Nem kizárt, hogy a történeteknek voltak előzményei, korábbi viták, összetűzések, az mindenesetre egyértelmű, hogy a gyilkosság estéjén összeszólalkoztak, és Szöszkét olyan düh öntötte el, melyet részegen nem tudott kezelni. A tanúvallomásokból kiderül, hogy az áldozat Szöszke lakója volt, ezen kívül a vádlott lánya azt vallotta, hogy a meghalt legény fogott először kést Szöszkére, s ha az apja nem öli meg, akkor a legény ölte volna meg őt.⁵⁷ Nem tudjuk, hogy ebből mennyi az igaz, s az ítélet nélkül nem is dönthetjük ezt el.

Az elkövetőkről sajnos nem derül ki túl sok információ az általam vizsgált forrásokból. Mindössze két vádlottat találtam meg az összeírásokban. Az egyik éppen a fent említett Szöszke András, akiről az 1696. évi népszámlálásból kiderül, hogy házáat 4 forintra becsülték.⁵⁸ Ez elárulja, hogy volt háza, azonban az nagyon keveset ért. Természetesen ebből az egyetlen adatból nem jelenthetünk ki semmit biztosra, szükség lenne egyéb forrásokra is, jó lenne például megtudni, hogy mivel foglalkozott. Ez kiderül a másik vádlotról, Oláh Jánosról. Az ő nevét az 1698. évi összeírásban találtam meg, ahol azt írják, hogy kapás volt.⁵⁹

3.2 Verekedés, testi sértés, rendbontás

Az emberöléssel vádoltaknál jóval többen kerültek bíróság elé verekedés, testi sértés vagy rendbontás vádjával, voltak, akik többször is. Én azokat is ide soroltam, akik bár nem okoztak sérülést senkinek, erőszakos viselkedésükkel megzavarták a közösség nyugalma, békés hétköznapijait, megfélemlítették környezetüket. Így található az általam vizsgált bűncselekmények között viszonylag enyhe, mint például Szemes János esete, aki amellett, hogy szitkozódott, káromkodott, „*más ember házára is hatalmasul reá ment*”. Minden

⁵⁶ HBML IV. A. 1011./a. 25. k. 858-859. 1704. dec. 8.

⁵⁷ HBML IV. A. 1018./e. 2. k. 670-671. 1704. nov. 29., 674-675. 1704. nov. 29.

⁵⁸ HBML IV. A. 1011./t. 1. k. 12. 1696. máj. 31.

⁵⁹ Uo. 44. 1698. febr. 2.

bizonyial nem esett senkinek baja, de a férfi erőszakosan rátört valaki más otthonára megzavarva ezzel a nyugalmat, így ideillőnek érzem az ügyet. A bejegyzésből kiderül, hogy részeg volt, és nem emlékszik a történetekre. Kétségkívül ijesztő lehetett az ott lakók számára, hogy egy ittas, káromkodó férfi erőszakosan rájuk tört. Végül csak a káromkodásért ítélték el. Kimondták, hogy „nyakában kövek köttetvén két nap ültessék a ' falóra”.⁶⁰ De előfordult igen komoly testi sértés is, mint például Szabó Andrásnál, akinek az áldozata fel sem épült teljesen a sérüléseiből. A férfinak Kerekes Gáspárné esett áldozatul, az asszonyt a „maga házánál erőssen megverte, fejszézte; melly miatt maga életének táplálására alkalmatlanná tettetett”. Bár a jegyzőkönyvben nem található további bejegyzés az ügygel kapcsolatban, s ebben a forrásrészben a vádlott tagadott, mégis arra következtethetünk – ha hiszünk az áldozatnak –, hogy Szabó András elismerte tettét, mivel a vádbeszédben az is szerepel, hogy ezért „pénzt is ígirt”. Természetesen ez csupán az egyik fél nézőpontja, így az ítélet ismerete nélkül nem jelenthetünk ki semmit biztosra.⁶¹

Összesen nyolcvan vádlottal találkozunk a jegyzőkönyvben, ebből hetvenkilencen férfiak és volt egy nő is. Hasonlóan a gyilkossághoz, itt sincs mindig egyértelműen leírva, hogy mikor történtek ezek a bűncselekmények. Sokszor itt is csupán a tárgyalás időpontját ismerjük. Ezek alapján nem látható jelentősebb különbség az egyes éveket vizsgálva, minden évben hasonló volt a tárgyalta erőszakos bűncselekmények száma. Azonban – amint azt már említettem – az 1705-ös évről nincs elegendő információnk.

Az egyetlen asszony, aki miatt ilyen jellegű eljárás indult, Diószegi Ferencné volt, akit Csontos Jánosné vádolt meg azzal, hogy őt „reá támadván verte, haját kezire tekervén taglotta, vérit kiontotta, gyolcsát fejéről letépte”, melyért el is ítélték.⁶²

Mivel a korábban vizsgált bűncselekménytípussal ellentétben itt sokkal több pert jegyeztek fel, nem tárgyalom külön-külön az egyes ügyeket, e helyett a következtetéseimet mutatom be néhány példán keresztül. A bűncselekmények vizsgálatakor elsősorban arra kerestem a választ, hogy mennyire voltak erőszakosak, hol történtek, kik voltak az elkövetők és a sértettek, illetve használtak-e valamilyen fegyvert, ha igen, akkor mit.

Mindezek előtt azonban szeretnék kiemelni néhány olyan ügyet, melyek akár halállal is végződhetek volna. Ezeket a gyilkossági kísérleteket fontosnak tartom különválasztani a

⁶⁰ HBML IV. A. 1011./a. 25. k. 214. 1701. szept. 26., 221. 1701. okt. 3.

⁶¹ Uo., 857. 1704. dec. 1.

⁶² Uo., 205. 1701. szept. 12., 238. 1701. nov. 21.

többi verekedéstől, rendbontástól. Az egyik a már említett Bagosi Szabó János esete, aki puskával akarta megölni a kertgazdákat, de az szerencsére nem sült el, így nem történt komolyabb baj.⁶³ Szintén a gyilkossági kísérletek közé sorolom annak a Kis Szabó Istvánnak az ügyét, aki Aros Mihályra „*hatalmasul reátámadott, baltával karját megvágta, vérit kiontotta, azután is hozzávagdalván, házáig halálra kergette*”, emellett azt kiabálta, hogy: „*Megöllek ma, te Aros ördögatta-teremtette.*” A vádirat szerint meg is ölte volna, ha mások nem sietnek az áldozat segítségére. Sajnos nem találtam további bejegyzést az esettel kapcsolatban, így nem derült ki számomra sem Kis Szabó István álláspontja, sem az ítélet. A szövegből csupán annyit tudunk meg, hogy Aros Mihály késő este hazafelé igyekezett, amikor az utcán a támadás érte.⁶⁴ Idetartozónak gondolom Gál Mihály és Tőkés István perét is. Tőkés a Péterfia utcai csapszéken több társával együtt támadta meg Gál Mihályt, miközben azt mondta neki, hogy: „*Itt kell meghalnod ebatta, parancsolta, soha innént ki nem mégy*”. A dulakodás során a vádlott megvágta az áldozat kezét is. Az ügy tovább folytatódott, amikor Gál Mihály meg akarta fogatni tettéért, ám ő ismét erőszakhoz folyamodott, és „*verte, taglotta, vérit kiontotta, úgy annyira, hogy mint holtat, úgy vitték mások a' szállására*”.⁶⁵

Korábban már említettem, milyen sokszínű a bűnesetek listája, most arra keresem a választ, hogy e közül a sok eset közül mennyi volt a komolyabb, súlyosabb, és mennyi a viszonylag enyhébb. Sokszor nem egyszerű a bejegyzések e szerinti kategorizálása. Mivel nem mindig derülnek ki a részletek, gyakran nem lehet egyértelműen besorolni az egyes ügyeket, emiatt nem tudok pontos számokkal szolgálni. Az mindenesetre megállapítható, hogy a vizsgált időszakban nem a komoly testi sértések domináltak. A legtöbbször kisebb rendbontásokról, kocsmai verekedésekről, összeszólalkozásokról, az utcákon történő randalírozásokról volt szó. Az igazán súlyos testi sértések, komolyabb verekedések ritkábban fordultak elő Debrecenben.

A helyszíneket sok esetben sajnos nem tüntették fel, de szerencsére elég információ áll rendelkezésünkre ahhoz, hogy bizonyos következtetéseket levonhassunk. Összesen negyvenegy ügynél van megadva egyértelműen, ebből húsz bejegyzésben szerepel ház, tizenkettőben csapszék, hétben utca, egy esetben a kecskeméti vásár, valamint egyszer egy bolt. A meglévő adatokból tehát az állapítható meg, hogy ez alatt az öt év alatt a legtöbb verekedés, rendbontás magánházaknál történt, a második leggyakoribb helyszín a csapszék volt, s a nyílt utcán is több támadás esett.

⁶³ Uo., 447. 1702. okt. 2.

⁶⁴ Uo., 852-853. 1704. nov. 29.

⁶⁵ Uo., 387. 1702. jún. 26.

Lássuk először a magánháznakál történt eseteket. Ezek egy része családon belüli erőszak volt. Ilyenkor az áldozat rendszerint a feleség volt. Szabó János például „*feleségét attával, s teremptettével, és egyéb mocskos szitkokkal mocskollya, tüzes üszöggel kergeti, halállal fenyegeti, és kegyetlenül tractállya*”. A férfi nem tagadta, hogy megütötte, de mentségéül felhozta, hogy a felesége nem becsüli őt, nem fogad szót, szidalmazza, s keveset van vele otthon.⁶⁶ Szabó András fegyvert is fogott feleségére, sőt rá is lőtt, s azzal fenyegette, hogy megöli.⁶⁷ Az ő perükben nem hoztak ítéletet a vizsgált időszakban. Ács Mátyás bűnlajstromában is szerepelt, hogy „*feleségét halálra kergető*”. Őt emiatt, s egyéb vétkei miatt arra ítélték, hogy furatossal csapjanak rajta hatot.⁶⁸ Király Sámuel pedig amellett, hogy „*hites társát rendkívül kegyetlenül tractálta, rútul szidalmazta, verte, taglotta, házából kiűzte*”, még „*édesannyát is becstelenítette, taszigálta, verte*”. A férfi ezek mellett még szitkozódott is, s részeges is volt, ezért tömlőre ítélték februártól húsvétig.⁶⁹

A legtöbb áldozat azonban nem a családtagok közül került ki. Előfordult, hogy a sértett adósságot ment behajtani, amikor rátámadtak. Simár Mihály is adósságát kérni ment Ormós Andrásához, ő azonban ahelyett, hogy fizetett volna, „*egy vasvillát vévén az At (actort) velle jól megdöfölte s verte*”.⁷⁰ Azzal is találkozunk a forrás olvasása közben, hogy valaki az őt mocskoló személyhez ment el számon kérni az elhangzottakat. Házkötő Istvánné fiával együtt ment el Csányi János házához, mert őt mások előtt azzal gyalázta, mocskolta, hogy a fiát egy „*Kutyatök nevű tolvaj csinálta volt*”. Az asszony tehát elment, hogy tisztázza, valóban Csányi terjeszti-e róla ezt. A férfi közölte, hogy mások is hasonlóan mocskolják, ezután felkapott egy fejszét, és vállon ütötte az asszonyt.⁷¹ Olyan eset is akadt, amikor egy korábbi bűncselekmény miatt akarták előállítani a vádlottat, de ő erőszakosan ellenállt. Zonát Mihály, Koczka János és Orosz Mihály „*más ember szolgájára reá támadtanak, fárattig verték, vérit kiontották, midőn eskütt embert küldött ki Bíró uram megfogtatásokra, arra potentiose reá támadtanak, hozzá vasvillát fagtanak*”.⁷²

Sokszor azonban nem derül ki a jegyzőkönyvi bejegyzésekből, hogy milyen kapcsolat volt tettes és áldozata között, s az sem, hogy mi volt a cselekmények kiváltó oka. Csupán azt

⁶⁶ Uo., 550. 1703. márc. 18.

⁶⁷ Uo., 768. 1704. ápr. 21.

⁶⁸ Uo., 833. 1704. szept. 13.

⁶⁹ Uo., 69. 1701. febr. 21., 75. 1701. febr. 28.

⁷⁰ Uo., 686. 1703. dec. 6.

⁷¹ Uo., 79. 1701. márc. 7.

⁷² Uo., 735. 1704. febr. 25.

rögzítették, hogy a vádlott más ember házára erőszakosan rátört. Például Szemes János káromkodása mellett „*más ember házára is hatalmasul reá ment*”.⁷³

A második leggyakoribb helyszín a csapszék volt. Szilágyi Mihályt például azzal vádolták, hogy fejbe vert valakit a Csapó utcai csapszéken egy görcsös bottal.⁷⁴ Tóth János is a csapszéken támadt rá az ott ivókra társaival.⁷⁵ Csáki János is a csapszéken veszett össze és verekedett a borivókkal.⁷⁶ Az itt történt verekedéseknél nem lenne meglepő, ha kiderülne, hogy igen nagy hatása volt kirobbanásukban az itálnak, s találunk is erre példát. Szabó Ferencet az egyik csapszékről elküldték, mert részeg volt és trágár. Ezért éjjel 12 óra körül ittasan átment a Mester utcai csapszékra, ahol a csaplár nem akarta beengedni, emiatt őt Szabó „*egy darab fával erőssen megverte*”.⁷⁷

Szintén gyakori volt a nyílt utcán való támadás. Ezeknél az eseteknél általában nem jegyezték fel az okokat. Forgács Györgynél is csak az szerepel, hogy Szilágyi Andrásra „*potentiose reá támadván az uczán megverte, vérit kiontotta*”. Ám az ügy második tárgyalásakor megtudhatjuk, hogy Szilágyi adott okot a veszekedésre.⁷⁸ A legtöbb peranyagból azonban még ennyi sem derül ki.

Több férfit ítéltek el amiatt, hogy a városban hatalmaskodott. Tökés István például éjszakának idején kóborlott, hatalmaskodott.⁷⁹ Kulcsár István is csapszékről-csapszékra járt, s hatalmaskodott.⁸⁰

Belényesi Péter a kecskeméti vásárban elszenvedett támadás miatt hívta bíróság elé Komáromi Mihályt. Komári azzal vádolta a sértettet, hogy ellopta nyolc forintját, s ezért erőszakosan rátámadt, „*gúnyájánál fogva húzta-vonta, rángatta*”, és a kecskeméti bíróhoz akarta vinni, de mások kiszabadították a férfi karjai közül. Belényesi most nem csupán ezért pereli a férfit, de azért is elégtételt kér, amiért amikor más ügyben ment a kecskeméti bíróhoz megfogatta és „*tömlöczben tétetvén másfél nap éhen-szomjan ott tartotta*”.⁸¹ Detki Péter pedig egy másik ember boltjára tört rá, szidta a tulajdonost, a kezét is átlötte.⁸²

⁷³ Uo., 214. 1701. szept. 26.

⁷⁴ Uo., 46-47. 1701. jan. 29.

⁷⁵ Uo., 108-109. 1701. ápr. 18.

⁷⁶ Uo., 156-157. 1701. jún. 18.

⁷⁷ Uo., 307. 1702. febr. 16., 313-314. 1702. febr. 27.

⁷⁸ Uo., 764. 1704. ápr. 14., 771. 1704. ápr. 26.

⁷⁹ Uo., 380. 1702. jún. 19.

⁸⁰ Uo., 381. 1702. jún. 19.

⁸¹ Uo., 442-443. 1702. szept. 25.

⁸² Uo., 836. 1704. szept. 20.

Érdeemes megvizsgálni a sértetteket is. Már találkoztunk családtagokkal, hitelezővel, csaplárral. Többen támadtak katonákra. Báthori Szabó Mihályt és Fodor Andrást vádolták azzal, hogy részegen „*mellettek csendessen elmenő katonákra reájok támadván, hozzájuk lövöldöztek, lovokrul lerángatván verték, taglották*” őket.⁸³ Borbély István ellen is az volt a vád, hogy a „*maga házánál, katonával veszekedett, más fegyverét kivonván, kardra hitta, szidalmazta*”.⁸⁴ Kis Ferenc pedig az „*ucza tisztire*” támadt rá.⁸⁵ Tolvaj István tízházgazdákra támadt, s ugyanezt tette Varga Benedek is.⁸⁶ Többször előfordult az is, hogy szolgák voltak az áldozatok. Foris Tamás például a bíró szolgáira támadt rá, s szidalmazta is őket.⁸⁷ A város szolgáira támadt Papóczi György, Aros Mihály és Pintes Mihály is.⁸⁸ Olyan eset is volt, hogy valaki a gazdáját ütötte meg. Kovács András „*jámbor gazdájára támadván megverte, ajtaját törte, s káromkodó szitkokkal szitkozódott*”.⁸⁹ Volt egy férfi, aki ártatlan gyermekekre támadt a vádak szerint.⁹⁰ Két esetben kutya volt az áldozat. Ezt azért tartom fontosnak kiemelni, hogy lássuk, egy állat kegyetlen lemészárlását is büntették. Pataki János ellen az volt a vád, hogy „*más ember kutyáját karddal meghvágván, meghölte, és attával szitkozódott*”. A szitkozódást tagadta, a kutya megölését elismerte, de azzal védekezett, hogy az állat rávicsorgott, és ő attól félt, hogy megmarja.⁹¹ Csapó János bűnlajstromában is szerepel, hogy „*kutyáját kettévágta*”.⁹² Sajnos olyan ügyben nem hoztak ítéletet 1705-ig, amelyben egyedül az állat megölése volt a vád, így nem tudok egyértelmű adatokkal szolgálni a büntetést illetően. De mivel a vádiratban szerepel a kutyák lemészárlása, arra következtethetünk, hogy ez büntetendő cselekedetnek számított. Természetesen nem kezelhetjük a gyilkossággal egyenértékűként, de minden kétséget kizáróan erőszakos cselekedetről van szó. Ezt pedig a korban is ki kellett vizsgálni.

Sajnos az elkövetőkről itt sem kapunk elegendő információt az általam vizsgált forrásokból. A vádlottak közül mindössze kilencről találtam valamennyi adatot. Egyikükről azt írták, hogy a házat 8 forintra becsülték.⁹³ Ötről derült ki, hogy mesterember volt, kettőről, hogy kapás,

⁸³ Uo., 59. 1701. febr. 10.

⁸⁴ Uo., 106. 1701. ápr. 16.

⁸⁵ Uo., 247. 1701. dec. 5.

⁸⁶ Tolvajra I. Uo., 247. 1701. dec. 5.; Vargára I. Uo., 737-738. 1704. febr. 28.

⁸⁷ Uo., 27. 1701. jan. 15.

⁸⁸ Papóczi Györgyre I. Uo., 34. 1701. jan. 22.; Aros Mihályra I. Uo., 71. 1701. febr. 21.; Pintes Mihályra I. Uo., 333. 1701. nov. 17.

⁸⁹ Uo., 291. 1702. jan. 21.

⁹⁰ Uo., 169. 1701. júl. 4.

⁹¹ Uo., 547. 1703. márc. 12., 549. 1703. márc. 15.

⁹² Uo., 546. 1703. márc. 12.

⁹³ HBML IV. A. 1011./t. 1. k. 18. 1696. máj. 31.

valamint találtam vásárost is az elítéltek között.⁹⁴ A legtöbb esetben azonban nem találkoztam a tettes nevével az összeírásokban. Ez nem feltétlenül jelenti azt, hogy nem debreceniek voltak, mivel az összeírások nem mindegyike teljes. A másik problémám éppen az ellenkezője. Előfordult ugyanis, hogy az egyes nevek többször is szerepeltek az összeírásban, és nem tudtam beazonosítani, hogy melyikük volt az elkövető. Szilágyi Mihályból például az egyik oldalon kettő is van, az egyik erdőpásztor, a másik foldozó varga, de lehetne még sorolni a példákat.⁹⁵

A legtöbb bejegyzés nem tesz említést a fegyverről, de akad jó néhány, amely igen. A gyilkos fegyverek között már találkoztunk puskával, karddal és fejszével. A testi sértéseknél, rendbontásoknál is használták ezeket a fegyvereket, s ezeken kívül előkerült még balta, (görcsös) bot, fadarab, vasvilla és szénvonó is.⁹⁶

A büntetések itt is szigorúak voltak. Többször szabtak ki pénzbírságot. Ez többféle összeg lehetett. Találunk példát 12 forintra, 50 forintra, de a leggyakoribb a 100 forintos vérbírság volt. 12 forintra büntették Forgács Györgyöt, aki Szilágyi Andrással verekedett össze. Már említettem, hogy a verekedésre a felperes, Szilágyi András adott okot, ezért őt magát is megbüntették, rajta „12 csapattatik”. Az ügyet ezek szerint alaposan kivizsgálták, és mivel mindkét fél bűnössége bebizonyosodott, a büntetés egyik férfinál sem maradhatott el.⁹⁷ 50 forint volt a kiszabott bírság a korábbiakban már szintén előkerült Báthori Szabó Mihály és Fodor András perében a katonák megtámadása miatt.⁹⁸ 100 forint büntetésre ítélték Király Tamást, valamint az ítélethozatalakor azt is kimondták, hogy ha nem tudja ezt kifizetni, akkor vasba verve kell dolgoznia a város számára egy évig.⁹⁹ Gyakori volt a furatossal való megcsapás is. Turi Jánosra például hatvan csapást mondtak ki, amiért „*lámpás nélkül járván a' váras őrizői fel akarták hozni, az őrizők közzül edgyiknek a' kardgyát ki rántván, s hozzájuk csapdosván, széllyel verte, szidalmazta*”.¹⁰⁰ Emellé párosulhatott valamilyen egyéb büntetés is. Papóczi Györgyöt „*részegeskedése, veszekedése, szitkozódása, váras szolgálaira való támadása*” miatt arra ítélték, hogy „*tétessék és tartassék a' templom előtt való*

⁹⁴ Mesteremberre l. uo. 37. 1698. febr. 2., 40. 1698. febr. 2., 47. 1698. febr. 2., 39. 1698. febr. 2., 40. 1698. febr. 2.; kapásra l. uo. 37. 1698. febr. 2., 48. 1698. febr. 2.; vásárosra l. uo. 48. 1698. febr. 2.

⁹⁵ Uo. 48. 1698. febr. 2.

⁹⁶ Puskára l. HBML IV. A. 1011./a. 25. k. 362. 1702. máj. 18.; kardra l. Uo., 440. 1702. szept. 25.; fejszére l. Uo., 857. 1704. dec. 1.; baltára l. Uo., 852-853. 1704. nov. 29.; botra l. Uo., 46-47. 1701. jan. 29.; fadarabra l. Uo., 307. 1702. febr. 16.; vasvillára l. Uo., 686. 1703. dec. 6.; szénvonóra l. Uo., 473. 1702. dec. 16.

⁹⁷ Uo., 771. 1704. ápr. 26.

⁹⁸ Uo., 59. 1701. febr. 10.

⁹⁹ Uo., 363. 1702. máj. 20.

¹⁰⁰ Uo., 440. 1702. szept. 25.

kalodában, és mikor elbocsáttatik, furatossal csapattassék meg”.¹⁰¹ Olajos Györgynek pedig egy hónapig kellett *„vasban verettetvén”* dolgoznia mielőtt furatossal megverték volna.¹⁰² Tömlöcbe zárás is előfordult. Mint azt láthattuk, Király Sámuelnek február végétől húsvétig kellett tömlöcbe maradnia.¹⁰³

Bizonyos körülmények hatására a büntetéseket enyhítette a bíróság. Ez a körülmény leggyakrabban megbízható, szavahihető, esetleg befolyásos, *„emberséges emberek”* közbenjárása volt a vádlott érdekében. A már említett Foris Tamás is halált érdemelt volna verekedéséért, szitkozódásáért, ám *„emberséges embereknek mellette való törekedéseket megtekintvén, poenája mitigáltatik, ilyen formánn, hogy az hóhér köveket kötvén nyakában, a’ büntetésnek helyére kivitettessék, holott elsőben megkiáltván dolgát, keményen verettessék meg*”.¹⁰⁴ Csapó Jánosnak pedig *„édesattya régi jó emlékezetiért, és tekintetiért”* kegyelmeztek meg.¹⁰⁵

Annak ellenére, hogy a bíróság igen komoly büntetéseket szabott ki, találunk visszaesőket ez alatt az öt év alatt. Jó példa erre a már említett Szabó András. Ő 1704 áprilisában a bíróság elé került többek között felesége bántalmazása miatt, de ugyanez év végén Kerekes Gáspárné is perelte, amiért őt a *„maga házánál erőssen megverte, fejszézte; melly miatt maga életének táplálására alkalmatlanná tétettetett”*. Sajnos nem derült ki a per kimenetele 1705 végéig.¹⁰⁶

Ezeket a bűncselekményeket általában nem önmagában követték el a tettesek. Gyakran együtt jártak velük egyéb vétkek is. Leggyakrabban szitkozódás, mocskolódás, parázñaság vagy részegeskedés, s több esetben a vádlott halálosan megfenyegette a sértettet. Érdemes megemlíteni Szabó Istvánné Tót Erzsébetet, aki férjét többek között *„eloltással”* fenyegette. Az asszony házasságtörő is volt, s bár nem találtam utalást arra, hogy alkalmazott-e erőszakot a férjével szemben, mégis úgy gondolom, megfélemlítette őt a fenyegetéseivel, ezért helyénvaló itt tárgyalni az ügyét. Bűnösnek találták, és nyakvasra ítélték.¹⁰⁷

Debrecen környékén sokan garázdálkodtak, s ez akkora méreteket öltött, hogy 1703 nyarán a jegyzőkönyvben is említést tettek a veszélyes helyzetről. *„Támadott, mint egy 50 tolvaj ezen a földön. Derecskén embert is öltenek a’ cserén menvén, mindenütt, bánki templomnál Pósalaki*

¹⁰¹ Uo., 34. 1701. jan. 22.

¹⁰² Uo., 357. 1702. máj. 15.

¹⁰³ Uo., 75. 1701. febr. 28.

¹⁰⁴ Uo., 45. 1701. jan. 27.

¹⁰⁵ Uo., 550. 1703. márc. 15.

¹⁰⁶ Uo., 768. 1704. ápr. 21., 857. 1704. dec. 1.

¹⁰⁷ Uo., 307. 1702. febr. 16.

*János nótárius uramat megverték, véresítettek, fosztották, s egyéb csínokat is tettek, magokat kuruczoknak mondták.*¹⁰⁸ Balogh István szerint a kurucok voltak Diószegen Grönsfeld generális kastélyának felégetői, s 1704 szeptemberében is ez a Pikó Demeter nevű hadnagy volt jelen Pósalaki nótárius második megveretésénél, ami a diószegi szőlőjébe menet esett meg vele.¹⁰⁹ A kurucokkal történő konfliktusról máshol is olvashatunk a jegyzőkönyvben. Pataki Istvánról kiderült, hogy kuruc volt, de elszökött, ezért *„az háza, mellyet vett, tülle árra letévén elvételik, és a' várasban való lakása meg nem engedtetik”*.¹¹⁰ Megfogtak egy Erse István nevű legényt is, aki szintén kiszökött a *„kuruczok közül”*.¹¹¹ A harcok idején gyakran prédálták a környékbeli jószágait is. Egy földesi férfi Debrecenben találta meg azt a *„setét szürke herélt csikó lovát, mellyet a' kuruczok erőszakkal vittének el többekkel edgyütt”*.¹¹²

Végezetül még egy ügyet szeretnék kiemelni. Tót Mihályné Juhász Judit parázñaság miatti pere során kiderült, hogy *„erőszak esett rajta”*, azonban úgy találták, hogy az ő hibájából történt, *„mivel az alkalmatosságot nem kerülte”*. Emiatt pedig arra ítélték, hogy csapja meg a hóhér. Érdekes, hogy nem találtam nyomát a jegyzőkönyvben annak, hogy az erőszaktevő ellen eljárást indítottak volna, de természetesen az is lehet, hogy erre a későbbiekben, 1705 után sor került.¹¹³

4 Lopás (és tolvajokkal való társalkodás)

Szintén igen gyakran elkövetett bűntény volt a vizsgált időszakban a lopás Debrecenben. Több mint 70 embert vádoltak ezzel, vagy tolvajok védelmezésével. Az esetek többségében kisebb értékről volt szó, de akadtak értékesebb zsákmányok is. A lopással kapcsolatos feljegyzéseket vizsgálva 75 olyan személyt találtam, akit egyértelműen tolvajlásért, vagy tolvajjal való társalkodásért vezettek a bíróság elé, valamint egy férfiről egy általa indított rágalmozási per kapcsán bizonyosodott be, hogy lopott. Az említett 76 személyből 55 volt férfi, és mindössze 21 nő. A férfiak közül 42-en csak loptak, 13-an más is elkövettek. Nőknél ez az arány 14:7. Ha megvizsgáljuk az évek szerinti lebontást, azt az eredményt kapjuk, hogy a lopások száma – pontosabban a lopásokat tárgyaló perek száma – évről-évre csökkent. Azonban ez nem jelenthető ki biztosra, hogy valóban csökkentek ezek a bűncselekmények,

¹⁰⁸ Uo., 610. 1703. jún. 1.

¹⁰⁹ Pikó Demeter *„Károlyi seregében szolgáló hadnagy volt”*. Balogh, 1987. 16.

¹¹⁰ HBML IV. A. 1011./a. 25. k. 417. 1702. aug. 28.

¹¹¹ Uo., 466. 1702. dec. 8.

¹¹² Uo., 669. 1703. okt. 29.

¹¹³ Uo., 760-761. 1704. ápr. 10.

hiszen a viszonylag kevés per mellett igen gyakoriak voltak azok a bejegyzések, melyekben valaki megtalálja, felismeri egy korábban elveszett vagy elhajtott jószágát, ellopott tulajdonát valaki másnál. Az effajta bejegyzésekben is bővelkedik a jegyzőkönyv, körülbelül negyven ilyet találni benne, többségüket 1703-ban, s főleg 1704-ben jegyezték fel.

Többféleképpen meg lehet közelíteni ezeket az ügyeket. Én elsősorban azt igyekszem megvizsgálni, hogy milyen értékűek voltak az eltulajdonított tárgyak, jószágok, stb., illetve, hogy kik voltak a sértettek, volt-e valamilyen kapcsolat a tolvaj és a tulajdonos között. Emellett számba veszem a kiszabott büntetéseket is.

Gyakori zsákmány volt a pénz. A vizsgált öt év alatt 14 olyan esettel találkoztam, ahol pénzt lopott az illető. Olykor egyéb holmik is ellopásra kerültek e mellett. Az elkövetők közül 11 volt férfi, és 3 nő. A nők inkább kisebb értéket loptak, nagyobb összeg rendszerint férfiak perénél szerepel, de tudunk kivételekről is. Hét esetben ismerjük a pontos összeget, a legnagyobb zsákmány 600 vagy 800 forint volt. Azért nem tudom pontosan, mert az ügy első tárgyalásánál még 600, míg a másodiknál már 800 forint ellopásával vádolták az illetőt. Ez a vádlott Csödör Ferenc volt, akit e miatt az óriási összeg miatt halálra, akasztásra ítélték. Ugyan társaival követte el a bűntényt, akiknek a nevét meg is vallotta, mégsem találtam a jegyzőkönyvben arra való utalást, hogy ezekkel a bűntársakkal mi történt.¹¹⁴ Ez igen sok pénznek számított, mert már a töredékéért is házat lehetett venni a városban. „*Több volt 100 forintnál*”, amennyit Pünkösdi Mihály lopott el, aki a pénz mellett eltulajdonította még a felperes feleségének portékáit is. Pünkösdi azt állította, hogy ő csak találta a portékát, s 20 forintot ígért a felperesnek, hogy ne vigye törvény elé az ügyet. Végül mégis per lett belőle, s a vádlottat arra ítélték, hogy fizesse ki az ígért 20 forintot, „*a' mit lelt és ellopott, az A (actor) jószágában hittal adgya elő*”, s ezek mellé még fizetnie kellett 40 forint vérdíjat is.¹¹⁵ A következő nagyobb zsákmány 83 forint volt, melyet Székely Jánosné vitt el gazdája ládájából. Az ő büntetése az volt, hogy „*kötelet vetvén nyakában az hóhér verje meg*”.¹¹⁶ 70 forint eltulajdonítása volt a vád Sárközi István ellen, azonban ebben az ügyben a vizsgált időszakban nem született ítélet, így nem tudni, bebizonyosodott-e a bűnössége.¹¹⁷ Bebizonyosodott azonban Csoma Ilonáé, aki 60 forintot zsákmányolt, melyért arra ítélték, hogy „*hóhér kötelet vessen nyakában és meghordoztatván megkiáltassék, hogy halál volt*

¹¹⁴ Uo., 226. 1701. okt. 13., 231-232. 1701. nov. 14.

¹¹⁵ Uo., 34-37. 1701. jan. 22., 65-66. 1701. febr. 17.

¹¹⁶ Uo., 326. 1702. márc. 18., 333. 1702. márc. 22.

¹¹⁷ Uo., 232. 1701. nov. 14.

volna fején, azután megverettségük”.¹¹⁸ Ezeken kívül tudunk még 30 és 8 forintos zsákmányról az öt év alatt.¹¹⁹

A várost károsította meg Tót Nagy István, s ezért komoly büntetést is kapott. A vizsgálat során bevallotta, hogy három évvel korábban *„a’ várasházát ő verte fel, és a’ váras pénzt elvitte, lopta”*. S mivel a tanúk vallásából is bebizonyosodott, hogy *„az várasházát felverte, kemenczáját bérontotta, az asztalt felhasogatta, és a’ benne való pénzt ellopta; azért mint házfelverő kerékben törettségük”*. Anyja, felesége és testvérei kérésére az ítéletet enyhítették, és kötél általi halálra módosították.¹²⁰ Szintén a közösséget, a várost károsította meg az a három férfi, akik jogtalanul szedtek be pénzt az emberektől. Hevesi János ellen az volt a vád, hogy a tanács és a bíró tudta nélkül *„a’ váras lakosira Péterffiában pénzeket vetett s exigálta”*. A férfi azt állította, hogy Kis Mátyás parancsára cselekedett. Mindkettejüket elítélték. Kis Mátyásnak ki kellett fizetnie az embereknek a beszedett összeget, s megfosztották tisztjétől, Hevesit pedig a Nagy Templom előtti kalodába zárták *„vásárnapi napon az isteni szolgálatnak idején kétszer”*.¹²¹ Egy másik férfi *„a’ piaczon a’ vásárosok között magát harminczadossá, vámossá tette, vasat s egyebet szedett rajtok”*, ami miatt kiverték Debrecenből.¹²² A közösségtől, a várostól lopott egy Pap Miklós nevű polgár is, akit kizártak a communitasból többek között azért, mert *„a várast és közönségest illető adósságot és jövedelmet magának megtartotta, ellopta”*.¹²³

Pénznél általánosabb volt, hogy valamilyen ruhaneműt, egyéb használati tárgyat, élelmiszert, sőt élő állatot tulajdonítottak el. Hét esetben van szó élő állat lopásáról. A zsákmányok között említenek tyúkot, ludat, disznót, ökröt és lovat. Itt is az figyelhető meg, mint a korábbiaknál. A nők inkább kisebb értékre tették rá a kezüket. A nagyobb értékű állatokat mind férfiak hajtották el, s csupán a tyúkot és a ludat nők. A tyúklopásnál Petri Kata volt a fő gyanúsított, ám a per során kiderült, hogy bűntársa volt egy disznópásztor, s a gazdaasszonya is. Mindhármukat nyakvasra ítélték, s Petri Katának – mivel ő parázna személy is volt – emellett még a várost is el kellett hagynia.¹²⁴ A ludat pedig Czirják Jánosné lopta el, akit szintén

¹¹⁸ Uo., 361. 1702. máj. 18.

¹¹⁹ 30 forintra l. Uo., 426-427. 1702. szept. 7., 448. 1702. szept. 21.; 8 forintra l. Uo., 795-796. 1704. jún. 9., 802. 1704. jún. 23., 804. 1704. jún. 26.

¹²⁰ Uo., 197-198. 1701. szept. 5., 216-217. 1701. szept. 26., 217-218. 1701. szept. 29., 221. 1701. okt. 3.

¹²¹ Uo., 39-41. 1701. jan. 24., 252-253. 1701. dec. 10., 254-256. 1701. dec. 12., 261-263. 1701. dec. 15.

¹²² Uo., 805. 1704. jún. 28.

¹²³ Uo., 919-920. 1705. dec. 24.

¹²⁴ U. o. 57-58. 1701. febr. 10.

nyakvasba tétettek.¹²⁵ Disznót zsákmányolt Fejérvári István, Szabó Mihály, Varga István, valamint Oláh János is. Szabót vérdíj kifizetésére ítélték, a többi esetben nem hoztak ítéletet a vizsgált öt év alatt.¹²⁶ Ökröt hajtott el Tóth Mihok és Mészáros Jankó. Ez utóbbi minden bizonnyal még gyermek volt, mert a károsult az apját perelte, akire azt az ítéletet szabták ki, hogy adja vissza a fia által eltulajdonított két ökröt, és fizessen 30 forintot.¹²⁷ Lovakkal is találkozunk a jegyzőkönyvben. Két személy neve merült fel ezzel kapcsolatban. Az egyik Szabó Ferenc, a másik Kacsi István. Szabónál egy lopott selyem övet is találtak, rá azt a büntetést szabták, hogy mivel „*tolvajlott marhának tudva való megvételiben*” bűnös, ezért „*concivitastul priváltassék*” és fizessen 200 forintot.¹²⁸

Férfiak s nők is egyaránt loptak ruhaneműket, lábbeliket. Ezek az eltulajdonított dolgok között szerepeltek 6 férfinál és 4 nőnél. A tendencia itt is folytatódik, miszerint általában a férfiak loptak nagyobb értékben. Nem tüntették fel mindenhol pontosan az eltulajdonított holmit. Csatári Istvánnénál csak az szerepel, hogy nála „*kapattattanak lopott ruhák*”, s ezért kössön kötelet a nyakába a hóhér, s kísérje ki Debrecenből.¹²⁹ A legtöbb esetben azonban pontosabb információval rendelkezünk. Két nő lopott szoknyát, s az egyikük e mellett még egy rokolyát is. Mindkettőt kicsapták a városból.¹³⁰ Ki kell emelnünk Kun Jánosné Szabó Erzsébet ügyét, aki „*hogy preadicator Vecsei Györgyné asszonyom nevével a' piacon két gyolcsot, kést, csizmát, fűzőt csalt, és velle elszökött*”. Emiatt a hóhér kötelet vetett a nyakába, és kiverte a városból.¹³¹

Most rátérek a férfiak pereire. Egy személy lopott ruhaneműt pénzzel együtt. Nála véletlen volt, hogy ruhát is zsákmányolt, ugyanis nem tudta, hogy pontosan mit talál az elvitt ládában. Amikor kinyitotta a lopott ládát, abban 100 forintot és a károsult feleségének portékáit találta. Végül csak a pénzt tartotta meg. Ez a már korábban is említett Pünkösdi Mihály-féle ügy volt. Szintén női holmit lopott Bene István. Ő Alföldi János elhunyt feleségének jószágait vitte el ládájából, s egy palástot is.¹³² Palástra tette rá a kezét Galgóczi Gergely is. Ő Ugocsa Mihály feleségének, s leányának palástját vitte el, ahogyan ő mondta, jogosan, mert a férfi adós volt

¹²⁵ Uo., 847. 1704. nov. 6.

¹²⁶ Fejérvári Istvánra l. Uo., 208-209. 1701. szept. 19.; Szabó Mihályra l. Uo., 209. 1701. szept. 19., 238. 1701. nov. 21.; Varga Istvánra l. Uo., 209. 1701. szept. 19.; Oláh Jánosra l. Uo., 359. 1702. máj. 15.

¹²⁷ Tóth Mihokra l. Uo., 228. 1701. okt. 31.; Mészáros Jankóra l. Uo., 228. 1701. okt. 31., 411. 1702. július 24.

¹²⁸ Szabó Ferencre l. Uo., 345-346. 1702. ápr. 26., 348. 1702. ápr. 29., 349-350. 1702. ápr. 29., 361. 1702. máj. 18.; Kacsi Istvánra l. Uo., 590. 1703. ápr. 23.

¹²⁹ Uo., 53. 1701. febr. 5.

¹³⁰ Uo., 134. 1701. jún. 2.; 546. 1703. márc. 12.

¹³¹ Uo., 803. 1704. jún. 26.

¹³² Uo., 157. 1701. jún. 18.

neki némi bor árával. A deliberatumban arra szólították fel a feleket, hogy egyezzenek meg.¹³³ Már említettem, hogy Szabó Ferencnél egy selyem övet találtak. Szintén övet lopott Szűcs Mihály. Ő az öv mellett egy pár csizmát is eltulajdonított. Az ítélete az lett, hogy „*hóhér verje meg és proscribáltassék a' várasbul*”.¹³⁴ Ágoston Györgynél – miután el akart szökni gazdájától, akinek eltékozolta 200 tallért érő portékáját – találtak 4 sing fekete fátlyat, egy pár testszínű harisnyát, valamint egy paplannak való matériát, melyeket elloptott. A deliberatumban vérdíjat szabtak ki a vádlottra, s megjegyezték, hogy ha ezt nem tudja letenni, akkor tegye le a gazdája, aki „*azután a' mit akar velle mívelni, állyon jóakarattyában*”, vagyis azt csinálhat vele, amit akar.¹³⁵ Ha már anyagoknál járunk, itt említeném meg Váradi Szabó Benedek és Filkei István perét a mészáros céh két tagja ellen, akiket nem neveznek nevükön. Azzal vádolták őket, hogy elloptak tőlük száz báránybőrt. A céhtagok azzal védekeztek, hogy jogosan vitték el a bőroket, mivel „*a chéhen kívül senki nem szabados báránybőrt kereskedésre meghvenni*”.¹³⁶

Használati tárgyakat is prédáltak az elkövetők. Kun Jánosné Szabó Erzsébet, mint láttuk kést is lopott (pontosabban kicsalt) a piacon. Az evőeszközök lopása ez alatt a vizsgált időszak alatt csak nőkre volt jellemző. Molnár Kata is kést lopott gazdájától, Molnár Erzsébet pedig egy lopott villácskát lappangtatott, amiről állítása szerint nem tudta, hogy honnan származott.¹³⁷ Varga János és Botos István szűrt lopott. Varga büntetése az lett, hogy hatot csaptak rajta furatossal. Botos pedig, mivel társaival „*más jámbor embernek házára menvén éttzakának idején, és házát meg ásván benne lévő jószágát ellopta, mellyért méltó volna halálra; mindazáltal öregannyának törekedését megtekintvén poenája mitigaltatik ilyen formánn, hogy ebben az esztendőben vasat viselvén dolgoztassék, az esztendőnek végén hóhér által veretessék meg, és megkiáltván, hogy gratiából kerülte el az halált, kiűzessék a' várasbul*”.¹³⁸ Dadai János pedig a templomban hagyott könyveket lopta el. Emiatt kimondták, hogy „*csapattassék meg és a' falóra ültetessék, onnan levetetvén iterum csapattassék*”.¹³⁹ Balog Borbély Jánost azzal vádolták, hogy eltulajdonított gazdaasszonyától egy fegyvert, ám

¹³³ Uo., 543. 1703. márc. 8., 545. 1703. márc. 10.

¹³⁴ Uo., 57. 1701. febr. 10.

¹³⁵ Uo., 54-55. 1701. febr. 5.

¹³⁶ Uo., 623-624. 1703. jún. 25.

¹³⁷ Molnár Katára I. Uo., 400. 1702. júl. 10.; Molnár Erzsébetre I. Uo., 83. 1701. márc. 10.

¹³⁸ Varga Jánosra I. Uo., 675. 1703. nov. 17.; Botos Istvánra I. Uo., 32. 1701. jan. 20., 109-110. 1701. ápr. 21.

¹³⁹ Uo., 163. 1701. jún. 27.

a férfi azt állította, hogy „*atyámfiáé volt a' fegyver, melyet elvittem, vér voltam hozzá*”. Az igazságra nem derült fény a vizsgált időszakban.¹⁴⁰

Többen loptak szőlőt is. Kopczos Anna egy dézsával lopott el, öt nyakvasra ítélték. Enyicskei András pedig Labancz Jánossal prédálta más ember szőlőit, kosárra szedve azt. Ez utóbbi eset nagy valószínűséggel a kerti szőlőkben történt, mert a vádlottak „*éttzakának idején*” mentek rá más ember szőlőire, s nagy mennyiséget szedtek le belőle kosárba. Ők hatvan-hatvan ütest kaptak furatossal. Kopczos Annáról semmi egyéb információ nincs megjelölve a jegyzőkönyvben.¹⁴¹ Egy zsák szilvát és egy fél szalonnát vitt el Varga Ferenc és Szabó Pál Varga János házából, ők azt állították, hogy jogosan.¹⁴²

Gyakori volt a szénalopás is. Ezt nem csak az mutatja, hogy az öt év alatt öt embert vádoltak vele, de egy alkalommal ki is mondták. Kun István ítélete az volt, hogy „*mivel efféle szénalopás sok esik, mások példájára verje meg az hóhér*”.¹⁴³ Igyekeztek elrettentő ítéleteket is kiszabni. Erdélyi Györgyöt például „*szénát kötvén a nyakában*” verte meg a hóhér.¹⁴⁴ Szilvási Benedeket is arra ítélték, hogy „*széna köttetvén nyakában a' nyakvasban tétetessék*”.¹⁴⁵

Érdemes megvizsgálni a károsultakat. Láttuk, hogy négy esetben maga a város, a közösség esett tolvajok, csalók áldozatául. Sok esetben a tettes a gazdájától lopott. Erre tíz példát találunk a jegyzőkönyvben, 4 férfi és 6 női elkövetővel. Érdekes, hogy míg a vizsgált időszakban ezeket a „háziplopásokat” szigorúan vették, a század végén épp ellenkező volt a megítélésük. Enyhítő körülménynek számított a gazda házából lopni, mert úgy vélték, hogy a „gazda gondatlansága csábította cselekményük elkövetésére a fiatalok, és ezért érett ítélőképességgel még nem rendelkező alkalmazottakat”.¹⁴⁶ Felmerül a kérdés, vajon ugyanígy gondolkodtak a felnőtt vádlottakról is?

A legtöbb esetben nem derül ki, hogy ki volt a károsult, csak annyit rögzítettek, hogy az illető más embertől lopott. Azt is láthattuk, hogy nem egyszer fordult elő olyan, amikor a tolvaj magát egyáltalán nem gondolta tolvajnak, épp ellenkezőleg. Úgy gondolta, hogy jogosan teszi rá a kezét az illető dolgokra, mert a tulajdonosok nem birtokolták törvényesen azokat, vagy tartoztak neki egy bizonyos összeggel.

¹⁴⁰ Uo., 791-792. 1704. jún. 5.

¹⁴¹ Kopczos Annára I. Uo., 215. 1701. szept. 26.; Enyicskei Andrásékra I. Uo., 448. 1702. okt. 2.

¹⁴² Uo., 199. 1701. szept. 5., 202-203. 1701. szept. 8.

¹⁴³ Uo., 28. 1701. jan. 15.

¹⁴⁴ Uo., 61. 1701. febr. 12.

¹⁴⁵ Uo., 552-553. 1703. febr. 10.

¹⁴⁶ Hajdu L., 204.

Az elkövetőket vizsgálva itt sem vagyunk szerencsésebb helyzetben, mint a korábbiakban. Hat férfiról és egy nőről találtam adatokat. Ez a nő Fekete Jánosné, akiről az derül ki az összeírásból, hogy bába.¹⁴⁷ Azonban nem állítom biztosra, hogy a jegyzőkönyvben és az összeírásban szereplő két asszony ugyanaz a személy, mert a per során rögzítették a lánykori nevét is, azonban az összeírásban nem, és nem kizárt, hogy több Fekete Jánosné is élt a városban akkoriban. Férfiak közül ötnek tudjuk meg a foglalkozását, ketten kapások, egyikük „*dézsát, vedert abroncsoló*”, s volt köztük még egy postás és egy mesterember is.¹⁴⁸ Egy hatodik férfi elkövetőről pedig azt jegyezték fel, hogy 4 ökre van, és közepes méretű házzal rendelkezik, valamint „*portiója nagy, nem bírja*”.¹⁴⁹

A büntetések itt is, mint a legtöbb esetben szigorúak és következetesek voltak. Láthattunk példát elrettentésre, megalázásra, s találkoztunk két akasztással is. A leggyakrabban verést szabtak ki a tettesekre, a második leggyakoribb büntetés a nyakvasba tétel volt, többeket kicsaptak a városból, s voltak, akik vérdíjat fizettek. Többször történt meg ezeknek a büntetéseknek a kombinációja is. Ez nem is csoda, hiszen Debrecenben és környékén igen magas volt a lopások száma. Ezt az is bizonyítja, hogy a tolvajlások megfékezésére öröket, járőröket is alkalmaztak. Egy 1701. júliusi bejegyzésben ezt írták: „*Minthogy némelly tolvajkodások, lövonások esnek körülöttünk, tétzik közönségessen, hogy kiküldgyünk vigyázni szekereken puskásokat és lovasokat.*”¹⁵⁰

5 Összegzés

A fenti eseteket, valamint az egyéb – itt most nem tárgyalt – bűncselekményeket, kihágásokat vizsgálva elmondható, hogy igen sok embert fogtak perbe különböző súlyú vétkek miatt Debrecenben ez alatt a néhány év alatt. A legtöbb esetben a vádat a város nevében a magisztrátus fiskálisa emelte, de van jó néhány olyan bejegyzés is, amelyben egy másik lakos van actorként bejegyezve.¹⁵¹ Sajnos sok ügyben nem született ítélet a vizsgált években, hiszen a perek sokáig, olykor évekig is elhúzódtak. Gyakran olvashatjuk, hogy a vádlottak tagadtak, így a feleknek bizonyítaniuk kellett az állításaikat, melyre a legtöbb esetben nem került sor 1705 végéig. Emiatt sokszor nem tudjuk, hogy a bűncselekményt valóban elkövették-e, vagy csupán arról volt szó, hogy valakit megrágalmaztak a haragosai, ellenségei.

¹⁴⁷ HBML IV. A. 1011./t. 1. k. 17. 1696. máj. 31.

¹⁴⁸ Kapásokra l. uo. 44. 1698. febr. 2., 48. 1698. febr. 2.; abroncsolóra l. uo. 47. 1698. febr. 2.; postásra l. uo. 48. 1698. febr. 2.; mesteremberre l. uo. 39. 1698. febr. 2.

¹⁴⁹ Uo. 42. 1698. febr. 2.

¹⁵⁰ HBML IV. A. 1011./a. 25. k. 178. 1701. júl. 24.

¹⁵¹ Vö. M. Antalóczy, 1996. 76.

Azt azonban megállapíthatjuk, hogy az ítélelhozatalnál a bíróság rendkívül szigorú, ám következetes volt. A hasonló ügyekben többnyire a büntetések is hasonlóak voltak. Kedvelték a megalázó, elrettentő igazságszolgáltatást. Azonban a szigor mellett emberséggel is találkozunk. Sokszor előfordult, hogy bizonyos körülmények hatására – például a családtagok kérésére – enyhítettek az eredeti ítéleten, mérsékelve a kiszabott büntetést. Illetve jelen volt a nevelés gondolata is, például több esetben megfigyelhető, hogy az első büntett elkövetésénél még enyhébb büntetést szabtak ki, ezzel is lehetőséget adtak a javulásra. A többszöri elkövetőkre viszont már nagyobb szigor várt. Az ügyész általában a kiszabható legsúlyosabb büntetést kérte, azonban a bíróság ezt a legtöbb esetben nem vette figyelembe, s talán ezzel is magyarázható a visszaesők jelenléte a városban.¹⁵²

A meglévő adatokból nem lehet egyértelműen kijelenteni, hogy a vizsgált bűncselekmények száma, gyakorisága jelentősen nőtt vagy csökkent volna, és ez főként a források hiányosságainak köszönhető. Az egyes években egyaránt sok büntető pert találunk, s a vizsgált időszak végéről nincs elég információnk ahhoz, hogy bármilyen következtetést is levonhassunk ezzel kapcsolatban.

A vizsgált bűncselekményeknél már megfigyelhettük az elkövetők nemek szerinti arányát, azonban az elkövetők korára vonatkozóan sajnos már nem ad ilyen sok információt a jegyzőkönyv. Két esetben van utalás rá. Az egyikben csupán annyi, hogy Kovács János halálbüntetést érdemelt volna, de tekintettel arra, hogy kiskorú, ezt arra enyhítették, hogy erősen verje meg a hóhér, és kitiltották a városból.¹⁵³ Valamint a lopásoknál említett Mészáros Jankó is minden bizonnyal fiatalos volt.¹⁵⁴

A téma alaposabb megismeréséhez további vizsgálatokra van szükség. Meg kell vizsgálni az itt szereplő perek további kimenetelét, s néhány esetben az előzményét is a jegyzőkönyvekben, illetve érdemes lenne még egy összehasonlítást is végezni, hogy más városokhoz képest mennyire számított soknak, kevésnek, vagy éppen átlagosnak a perek ilyen magas száma. Érdemes lenne tovább vizsgálni az elkövetők hátterét, társadalomban betöltött szerepét is. Sajnos a források, amelyeket találtam, mint azt láthattuk, nem adnak erről elég információt, de további kutatással talán fellelhetők olyan források, melyek igen.

¹⁵² Uo., 68., 78. old.

¹⁵³ HBML IV. A. 1011./a. 25. k. 45-46. 1701. jan. 27.

¹⁵⁴ Uo., 228. 1701. okt. 31., 411. 1702. július 24.

6 Felhasznált forrás

HBML IV. A. 1011./a. 25. k. Tanácsülési és közgyűlési jegyzőkönyvek, 1701-1705.

HBML IV. A. 1018./e. 2. k. Büntető-törvényszéki jegyzőkönyvek, 1701-1705.

HBML IV. A. 1011./t. 1. k. Népszámlálások

7 Felhasznált irodalom

BALOGH ISTVÁN: Debrecen mezőváros igazgatása és igazságszolgáltatása (1361-1599). *Hajdú-Bihar Megyei Levéltár évkönyve XXIX*. Debrecen, 2002-2003. 5-29.

HAJDU LAJOS: *Büntett és büntetés Magyarországon a XVIII. század utolsó harmadában*. Budapest, 1985.

KÁLLAY ISTVÁN: *Városi bíraskodás Magyarországon 1686-1848*. Budapest, 1996.

KOMORÓCZY GYÖRGY: A városigazgatás 1693-1716 között. In: Rácz István (szerk.): *Debrecen története. 2. kötet*. Debrecen, 1981. 216-224.

M. ANTALÓCZY ILDIKÓ: A blaszfémia és más vallásellenes bűncselekmények Debrecenben a XVIII. század közepén I. *Hajdú-Bihar Megyei Levéltár évkönyve XXIII*. Debrecen, 1996. 67-90.

M. ANTALÓCZY ILDIKÓ: A debreceni városi bíróság szervezete és működési rendje a XVIII. században. *Hajdú-Bihar Megyei Levéltár évkönyve XXV*. Debrecen, 1998. 5-22.

M. ANTALÓCZY ILDIKÓ: Az ember élete és testi épsége elleni bűncselekmények Debrecenben a XVIII. század közepén. In: *Történeti Tanulmányok: a Kossuth Lajos Tudományegyetem Történelmi Intézetének kiadványa*, 2000. 8. köt. 119-142.

M. ANTALÓCZY ILDIKÓ: *Bűnözés és büntetés Debrecenben a XVIII. század közepén*. Debrecen, Csokonai, 2001.

PAPP KLÁRA: A szabad királyi városi cím megszerzésétől az országgyűlési becikkelyezésig. In: Bárány Attila – Papp Klára – Szálkai Tamás (szerk.): *Debrecen város 650 éves. Várostartörténeti tanulmányok*. Debrecen, 2011. 301-318.

PÓBALAKI JÁNOS: *Debrecen siralmas állapotának megvilágosítása 1685–1696*. Fordította és életrajzzal ellátta: Balogh István, Debrecen, 1987.

SOLYMOŠI LÁSZLÓ: Debrecen 1361. évi kiváltságlevele. In: Bárány Attila – Papp Klára – Szálkai Tamás (szerk.): *Debrecen város 650 éves. Várostartörténeti tanulmányok*. Debrecen, 2011. 9-22.

STIPTA ISTVÁN: *A magyar bírósági rendszer története*. Debrecen, 1998.

SZENDINÉ ORVOS ERZSÉBET: *Debrecen város mágisztrátusának jegyzőkönyvei 1606–1610*. PhD értekezés, 2005.

8 Rövidítések feloldása

Balogh, 1987.	PÓBALAKI JÁNOS: Debrecen siralmas állapotának megvilágosítása 1685–1696. Fordította és életrajzzal ellátta: Balogh István
---------------	---

Balogh, 2002-2003.	BALOGH ISTVÁN: Debrecen mezőváros igazgatása és igazságszolgáltatása (1361-1599)
--------------------	--

Hajdu L.	HAJDU LAJOS: Büntett és büntetés Magyarországon a XVIII. század utolsó harmadában
----------	---

Kállay I.	KÁLLAY ISTVÁN: Városi bíraskodás Magyarországon
Komoróczy, 1981	KOMORÓCZY GYÖRGY: A városigazgatás 1693-1716 között
M. Antalóczy, 1996	M. ANTALÓCZY ILDIKÓ: A blaszfémia és más vallásellenes bűncselekmények Debrecenben a XVIII. század közepén I.
M. Antalóczy, 1998	M. ANTALÓCZY ILDIKÓ: A debreceni városi bíróság szervezete és működési rendje a XVIII. században
M. Antalóczy, 2000	M. ANTALÓCZY ILDIKÓ: Az ember élete és testi épsége elleni bűncselekmények Debrecenben a XVIII. század közepén
M. Antalóczy, 2001	M. ANTALÓCZY ILDIKÓ: Bűnözés és büntetés Debrecenben a XVIII. század közepén
Papp K.	PAPP KLÁRA: A szabad királyi városi cím megszerzésétől az országgyűlési becikkelyezésig
Solymosi L.	SOLYMOSI LÁSZLÓ: Debrecen 1361. évi kiváltságlevele
Stipta I.	STIPTA ISTVÁN: A magyar bírósági rendszer története

Szendiné, 2005	SZENDINÉ ORVOS ERZSÉBET: Debrecen város magisztrátusának jegyzőkönyvei 1606–1610
Uo.	Ugyanott
HBML	Hajdú-Bihar Megyei Levéltár